

ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Становлення та розвиток місцевого самоврядування є одним із пріоритетних напрямів реформування всієї системи публічної влади в Україні. Даний процес багато в чому є суперечливим, непослідовним, що зумовлено відсутністю чіткої концепції перетворень. Особливістю сучасного етапу розвитку місцевого самоврядування стає підвищена увага до цих проблем з боку органів державної влади, адже місцеве самоврядування як цілісна система є власне соціальним інститутом, передумовою формування якого є виникнення потреб, задоволення яких потребує спільних, організованих дій як з боку органів місцевого самоврядування, так і з боку органів державної влади, а також умов, способів і засобів, які б забезпечували вирішення цього завдання. Реалізація сучасної конституційної моделі місцевого самоврядування і підтвердження його особливої ролі у встановленні та формуванні громадянського суспільства та демократизації держави неможливі без дотримання конституційних принципів його гарантування. В Україні, відповідно до ст. 7 Конституції, визнається та гарантується місцеве самоврядування, проте, це положення має певні обмеження, окреслені конкретними нормами та системою правових принципів.

Основне призначення принципів полягає в тому, щоб слугувати базовими, опорними знаннями. З позицій цих знань осмислюється нове знання, його емпіричне чи теоретичне змістове навантаження. Формулювання принципів багато в чому залежить від структури теорії, категорій та законів діалектики.

В правовій літературі питання про принципи гарантування прав місцевого самоврядування як самостійна проблема практично не розглядалось. Це пояснюється тим, що й досі не існує достатньої ясності в питанні щодо розуміння правових принципів загалом.

Дослідженням теорії гарантій у державно-правовій сфері займалися такі вчені як: Р. Амірова, М. Абдулаєв, Н. Боброва, М. Вітрук, В. Журавський, Т. Заворотченко, О. Зинов'єв, С. Комаров, В. Корельський, В. Коток, В. Кравченко, О. Лукашева, І. Магновський, М. Марченко, А. Міцкевич, П. Недбайло, М. Орзіх, В. Перевалов, В. Погорілко, А. Полянський, Ж. Пустовіт, Ю. Соколенко, М. Ставнічук, Ю. Тодика, О. Фрицький, Ю. Шемшученко, Ю. Шимін та ін.

Метою статті є дослідження та визначення поняття принципу конституційного гарантування прав місцевого самоврядування в Україні.

Як вірно зазначає А. Корольков, уважний аналіз історії філософії та науки свідчить про складність формулювання тих першооснов, які мають назву принципи [1, с. 83-91].

Отже, що ж розуміється під правовим принципом? Звісно, що без з'ясування семантичної природи цього питання взагалі унеможливорюється виокремлення та розгляд принципів гарантування прав місцевого самоврядування в Україні.

Слово «принцип» походить від латинського слова «*princīpium*», що в перекладі означає «початок» [2, с. 543]. На думку мовознавців, слово «принцип» означає будь-яку підставу, вихідне положення, яким керуються в своїй поведінці, в побудові будь-якої наукової системи, теорії тощо. Саме в такому, суто мовознавчому, перекладі слова «принцип» було сприйнята усіма галузями права. Однак, говорити про те, що принцип — це першооснова, не достатньо. Тому більшість вчених, не обмежуючись цим твердженням, намагаються з'ясувати правову природу правових принципів. Одні автори вважають, що принцип — це «керівна ідея», «керівне положення», «першооснова законодавства». Інші, дотримуючись майже тієї ж думки, додають й інші ознаки. Наприклад

Н. Чечіна вважає, «що принципом може стати тільки та ідея, яка знайшла своє відображення в правовій нормі» [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що принципом може бути тільки загальне положення, яке логічно пов'язане з нормами права, не обов'язково сформоване та закріплене в законодавстві у загальному вигляді, є ідеєю, положенням, яке об'єднує та конкретизує приватні норми, що регулюють конкретні правовідносини. На нашу думку, ідеал — це мета практичної діяльності людей, те чого необхідно прагнути. В цьому сенсі (аксіологічної функції філософії права) говорити про принципи-ідеї доцільно лише при розробці проекту нового законодавства, а можливо навіть із моменту, коли принципи знайдуть своє відображення у чинних нормах права. Принципами права в такому випадку будуть правові норми, в яких відображені ці ідеї.

Якщо розглядати принцип з точки зору практичних дій, то під принципами гарантій прав місцевого самоврядування розуміються керівні засади, ідеї, які визначають найбільш загальні вимоги до суб'єктів у процесі здійснення прав місцевого самоврядування та виконання ними обов'язків. Реальність здійснення прав та виконання обов'язків залежить від рівня розвитку економічних, політичних, організаційних, соціальних, культурних гарантій прав місцевого самоврядування. Під вказаними гарантіями передусім розуміється здатність економічної, політичної, соціальної, правової та інших систем суспільства ефективно забезпечувати інтереси і потреби членів територіальної громади, створити передумови для вільної та ініціативної діяльності суб'єктів муніципально-правових відносин.

Конституція України, проголошуючи українську державу демократичною, правовою та соціальною, фіксує найважливіші системоутворюючі ознаки її демократизму, які проявляються, насамперед, у принципах суверенності суспільства і держави, народовладді, поділі державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, ідеологічному, економічному та політичному плюралізмі, етнічній багатонаціональності та політичній єдності українського народу, визнанні та гарантуванні місцевого самоврядування тощо, та, водночас, встановлює систему гарантій реалізації цих фундаментальних принципів конституційного ладу.

У свою чергу, виходячи із загальновизнаних принципів організації та діяльності локальної демократії, місцевого самоврядування, як вияв влади українського народу, складає одну з фундаментальних основ конституційного ладу України та органічно вимагає створення та/або дотримання умов свого гарантування з боку всіх інших інститутів конституційного ладу. Так, Конституція України, закріплюючи місцеве самоврядування як один з елементів конституційного ладу, гарантує організаційну, правову та фінансову незалежність місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування не може (не повинно) розглядатися як структурний та функціональний елемент системи державної влади. Це означає, що місцеве самоврядування, як одна з основ конституційного ладу, має джерелом свого існування не державну, а конституційну волю народу, виступає фундаментальним конституційним принципом, який встановлює, визнає та гарантує управлінську незалежність територіальних громад. Місцеве самоврядування, як елемент конституційного ладу України, утворює умови для правотворчої, правозастосовної та правореалізаційної діяльності, спрямованої на здійснення даного принципу. Також місцеве самоврядування у цій якості виступає як показник політико-правового, соціально-економічного та культурного стану місцевого життя, яке склалося під впливом конституційного механізму та факторів, які відображають його.

Для конституційних принципів гарантування прав місцевого самоврядування характерно й те, що вони визначають побудову і функціонування всієї системи місцевого самоврядування; допомагають усвідомити сутність і зміст місцевого самоврядування, його характерні риси й ознаки; виступають як критерій оцінки конституційної моделі місцевого самоврядування (наскільки вона відповідає концептуальним ідеям місцевої демократії); сприяють збереженню наступності в розвитку інститутів місцевого самоврядування тощо.

Варто зазначити, що конституційні принципи організації, функціонування та гарантування будь-яких інститутів суспільного життя взагалі і місцевого самоврядування, зокрема, характеризуються певними особливостями. Е. Ліпатов, вважає, що «принципи формування, розвитку, функціонування того чи іншого соціального явища відіграють важливу роль у пізнанні дійсності та визначенні місця людини у її перетворенні» [4, с. 93].

По-перше, вони визначають певну сферу розвитку муніципальних утворень, в межах якої передбачається кілька можливих варіантів розвитку подій. Вони є не жорстко детермінованими факторами соціальних перетворень, а скоріше межами, в яких є можливими кілька альтернативних шляхів. Система принципів завжди передбачає різноманіття засобів і форм для досягнення певної мети.

По-друге, сукупність принципів організації окреслює сферу допустимих завдань і можливостей в організаційному опосередкуванні соціальної практики. Вони вказують на ступінь допустимості чи недопустимості того чи іншого варіанту упорядкування суспільних процесів, виходячи з контексту соціально-культурного розвитку суспільства на певному етапі.

По-третє, принципи, як якісні основи, визначають межі для використання існуючих засобів організації. Не весь набір відомих історії засобів адміністрування відповідає цивілізаційним уявленням суспільства.

По-четверте, принципи вирішують питання про співвідношення місцевого самоврядування з іншими інститутами публічної організації населення, виражають якісну специфіку даного утворення, його кардинальну відмінність від інших форм суспільного упорядкування.

По-п'яте, принципи повинні характеризуватись такою якістю, як здатність виражати ідентичність того чи іншого фрагменту національного етнічного, територіального, економічного життя.

По-шосте, принципи мають яскраво виражений проблемний характер. Цілісна сукупність принципів являє собою способи вирішення соціальних проблем, що склалися і визнані суспільством.

По-сьоме, найважливішим призначенням принципів організації місцевого самоврядування та їх конституційного гарантування є те, що вони надають якість легальності, визнання суспільством використовуваних форм і методів у здійсненні місцевого самоврядування [4, с. 95].

Отже, з викладеного виходить, що принцип конституційного гарантування прав місцевого самоврядування можна визначити як вимір легальності, допустимості, варіативності, організаційного оформлення, соціальної практики з метою вирішення проблем та вираження ідентичності сфери нормативного та адміністративного впливу.

Використана література:

1. *Корольков А. А.* Принципы, категории, законы / А. А. Корольков. — Л., 1980.
2. *Ожегов С. И.* Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. — М.: Абуковик, 1999.
3. *Чечина Н. А.* Принципы советского гражданского процессуального права и их нормативное закрепление / Н. А. Чечина // Правоведение. — 1960. — № 3.
4. *Липатов Э. Г.* Принципы местного самоуправления — системообразующие факторы муниципального права / Э. Г. Липатов // Вестник Поволжской академии государственной службы им. П. А. Столыпина. — 2004. — № 7.

Абасов Г. Г. Поняття принципу конституційного гарантування прав місцевого самоврядування.

Стаття присвячена дослідженню та визначенню поняття принципу конституційного гарантування прав місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: принцип, конституційне гарантування прав, місцеве самоврядування.

Абасов Г. Г. Понятие принципа конституционного гарантирования прав местного самоуправления.

Статья посвящена исследованию и определению понятия принципа конституционного гарантирования прав местного самоуправления в Украине.

Ключевые слова: принцип, конституционное гарантирование прав, местное самоуправление.

Abasov G. The Concept of Constitutional Guarantee Principle of the Local Government Rights.

The article is dedicated to the determination of the principle concept of the constitutional guarantee to the local government rights in Ukraine.

Key words: principle, constitutional guarantee of rights, local government.